

پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس هوش معنوی و تاب‌آوری در کارمندان متأهل سازمان

بهبودی استان قم

فاطمه سروش^۱، محمدجواد کریم پور^۲، زهرا نادری ملک^۳

۱. کارشناس ارشد مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

۲. کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دکتری مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره پنجم، شماره هجدهم، تابستان ۱۴۰۲، صفحات ۳۸۳-۳۷۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر، پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس تاب‌آوری و هوش معنوی بود. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری پژوهش کارمندان سازمان بهبودی استان قم بود که از میان آن‌ها نمونه‌ای به تعداد ۲۲۰ نفر به صورت در دسترس انتخاب شدند. آزمودنی‌ها به ابزارهای این پژوهش شامل پرسشنامه‌های رضایت زناشویی انریچ، هوش معنوی عبدالله زاده و تاب‌آوری کانر و دیویدسون پاسخ دادند. داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی تحلیل شدند. نتایج نشان داد که تاب‌آوری و هوش معنوی با رضایت زناشویی رابطه مثبت دارد ($P < 0/05$) و تاب‌آوری و هوش معنوی در مجموع ۱۴ درصد از تغییرات را در رضایت زناشویی پیش‌بینی می‌کنند. با توجه به رابطه مثبت تاب‌آوری و هوش معنوی با رضایت زناشویی نتیجه‌گیری می‌شود که با افزایش و آموزش تاب‌آوری و هوش معنوی می‌توان رضایت زناشویی را در کارکنان متأهل سازمان بهبودی استان قم افزایش داد. نتایج این تحقیق لزوم انجام مداخلات در راستای ارتقای تاب‌آوری و نگرش به معنویت را برای بهبود رضایت زناشویی در همسران خاطرنشان می‌سازد.

کلیدواژه: رضایت زناشویی، تاب‌آوری، هوش معنوی، کارمندان متأهل.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین عواملی که ازدواج کارآمد را از ازدواج ناکارآمد متمایز می‌کند، عامل رضایتمندی زناشویی است. مسلماً زمانی زوجین به وظایف خود به‌طور کامل عمل خواهند کرد که احساس رضایتمندی از زندگی زناشویی خود داشته باشند. امکان توجه به تأمین نیازهای روانی، عاطفی و جسمانی منوط به داشتن احساس رضایتمندی از زندگی زناشویی است (احمدزاده، ۱۳۹۴). رضایت زناشویی این‌گونه تعریف می‌شود: میزان تطابق میان خواسته‌هایی که فرد از موقعیت کنونی زندگی زناشویی‌اش دارد و آنچه در دوران زندگی کنونی‌اش تجربه می‌کند (وینچ، ۲۰۲۰) و هر قدر این فاصله کمتر باشد فرد بیشتر احساس رضایتمندی می‌کند. برای توصیف چگونگی روابط زناشویی از اصطلاحات متعددی مانند سازگاری، رضایتمندی، خشنودی، موفقیت و کیفیت زندگی زناشویی استفاده شده است. معمولاً کیفیت سازگاری و رضایت زناشویی به‌جای هم به‌کاربرده می‌شوند. سازگاری زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس خوشبختی و رضایت از همدیگر دارند و از طریق علاقه متقابل، مراقبت از یکدیگر، پذیرش، درک یکدیگر و ارضای نیازها ایجاد می‌شود (احمدی، مرز آبادی، مال زمانی، ۱۳۹۷). در این ازدواج درگیری و تعارض وجود ندارد و زن و شوهر مشکلاتشان را در جهت خشنودی و رضایت دیگری حل‌وفصل می‌کنند. زناشویی می‌تواند به‌طور کامل بر کیفیت زندگی زوجین تأثیر بگذارد و تحقیقات انجام‌شده، اهمیت تأثیر این موضوع را به انواع نتایج بالینی مانند بهداشت روانی و جسمانی و حتی طول عمر تأیید نموده‌اند (اکبری دهکردی، ۱۳۹۹). مدل‌های نظری عمده‌ای برای مشخص کردن عوامل مؤثر بر رضایت زناشویی ارائه شده‌اند. نظریه‌پردازان رویکرد صفات و روان تحلیل‌گری بر نقش عوامل درون فردی تأکید می‌کنند و بر این باورند که ویژگی‌های روان‌شناختی زوجین موجب رضایتمندی زناشویی می‌شود. درمانگران شناختی- رفتاری نیز بیشتر عوامل بین فردی را مهم می‌دانند. درواقع از یک‌سو عوامل درون فردی (ویژگی‌های شخصیتی، نگرش‌ها، باورها، ارزش‌ها و انتظارات) و از سوی دیگر عوامل بین فردی (عشق، صمیمیت، تعهد، عواطف، رابطه جنسی، الگوهای ارتباطی، موضوعات خانوادگی و اجتماعی بر میزان رضایت زناشویی تأثیر می‌گذارند (مطیعی و همکاران، ۱۳۹۸). تعارض در هر رابطه صمیمی گریزناپذیر است و این تعارض در زندگی زناشویی نوعی شرایط استرس‌زا و تهدیدکننده برای زوجین محسوب می‌شود که می‌تواند آثار مخربی بر زندگی زناشویی داشته باشد. درنتیجه به نظر می‌رسد یکی از توانایی‌ها و مهارت‌هایی که می‌تواند به زوجی برای افزایش سازگاری و حل‌وفصل مشکلاتشان کمک کند، آموزش تاب‌آوری است. درروانشناسی، تاب‌آوری فرآیند پویای سازگاری مثبت و موفقیت‌آمیز در شرایط چالش‌انگیز و تهدیدکننده است (بیکر، ۲۰۱۳). در این معنا تاب‌آوری به‌عنوان عوامل محافظتی و مقاومت در برابر عوامل خطر سازی که باعث استرس بالایی می‌شوند: ازجمله (ضربه روانی شدید، ورشکستگی اقتصادی، تحولات سیاسی و تغییرات فرهنگی) و حفظ نشاط و سلامت روانی در مواجهه با این رویدادهای ناخوشایند (اسدی، ۱۳۹۵) و همچنین توانایی برگشت به حالت اولیه پس از رویارویی با چالش‌های مخمل زندگی که به برگشتن به سطح عملکرد قبل از بحران و حتی فراتر از آن رفتن یعنی شکوفا شدن و رشد کردن گفته می‌شود اشاره دارد (والش، ۲۰۱۶). ازآنچه گفته شد مشخص می‌شود که تاب‌آوری سازگاری منفعلانه در برابر عوامل استرس‌زا، چالش‌های تهدیدآمیز و حوادث تروماتیک زندگی نیست. بلکه افراد تاب آور از بهترین مهارت‌ها و منابع در دسترس خود برای مشارکت فعال در محیط استفاده کنند (جوکار و همکاران، ۲۰۱۰).

اغلب پژوهشگران بر این باورند که وجود عقاید مذهبی تأثیر بسزایی در استحکام خانواده دارد. ایمان به خدا موجب می‌شود که نگرش فرد به کل هستی هدف‌دار باشد. در چند دهه اخیر روان‌شناسی دین و مطالعه موضوعات معنوی به‌طور فزاینده‌ای مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفته است، و مفهوم جدیدی که در این حوزه مورد توجه روان‌شناسان قرار گرفته است، مفهوم هوش معنوی می‌باشد. هوش معنوی سازه‌های معنویت و هوش را در درون یک سازه جدید ترکیب می‌کند (ایمونز، ۲۰۱۳).

مفهوم هوش معنوی دربردارنده نوعی سازگاری و رفتار حل مسئله است که بالاترین سطح رشد را در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی و هیجانی شامل می‌شود و فرد را در جهت هماهنگی با پدیده‌های اطرافش و دستیابی به یکپارچگی درونی و بیرونی یاری می‌کند. این هوش به انسان دیدی کلی در مورد زندگی و محیط کار می‌دهد و او را به چارچوب‌بندی و تغییر مجدد تجارب خود قادر می‌سازد تا شناخت و معرفت خویش را عمق بخشد، و به انسان این فرصت را می‌دهد که در مقابل واقعیت‌های مادی و معنوی حساس باشد و تعالی را هر روز در لابه‌لای اشیاء، تکان‌ها، ارتباطات و نقوش دنبال کند (سهرابی، ۱۳۸۷).

در زمینه رضایت زناشویی تحقیقات بسیاری صورت پذیرفته و متغیرهایی بسیاری پیش‌بین رضایت زناشویی بوده است؛ اما هیچ‌یک از دو متغیر هوش معنوی و تاب‌آوری در پژوهش‌ها با یکدیگر پیش‌بین رضایت زناشویی نبوده و یا تحقیقات محدودی صورت گرفته است، هدف از این پژوهش، استفاده از دو متغیر هوش معنوی و تاب‌آوری در پیش‌بینی رضایت زناشویی است و این سؤال وجود دارد که آیا هوش معنوی پیش‌بین رضایت از زندگی زناشویی است؟ آیا تاب‌آوری می‌تواند پیش‌بین رضایت از زندگی زناشویی باشد؟ کدام‌یک از دو متغیر هوش معنوی و تاب‌آوری پیش‌بین بهتری برای رضایت از زندگی زناشویی است؟

روش پژوهش

این مطالعه توصیفی همبستگی بر روی کارمندان متأهل سازمان بهزیستی استان قم در سال ۱۴۰۲ صورت گرفت. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه کارمندان متأهل سازمان بهزیستی استان قم می‌باشد. تعداد این جامعه حدود ۵۰۰ نفر است و حجم نمونه در این پژوهش، ۲۲۰ نفر از کارمندان متأهل سازمان بهزیستی استان قم و به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به مطالعه شامل داشتن تمایل و رضایت برای شرکت در مطالعه، داشتن سلامت روانی و عدم اختلال روانی، زندگی با همسر خود در زمان مطالعه، تحصیلات بالای دیپلم و ملاک‌های خروج هم شامل ابتلا فرد و همسر به اختلال روانی بود. مکان این پژوهش سازمان بهزیستی شهر قم بود. گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه هوش معنوی عبدالله زاده، مقیاس تاب‌آوری کانر و دیویدسون و مقیاس رضایت زناشویی انریچ صورت گرفت.

پرسشنامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون^۱ (CD-RISC): این پرسشنامه ۲۵ گویه دارد و کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) آن را در حوزه تاب‌آوری تهیه کردند. نمره‌گذاری ۵ درجه‌بندی بین صفر=کاملاً نادرست تا چهار=همیشه درست انجام می‌شود. بیشترین نمره ۱۰۰ و کمترین نمره صفر است. این پرسشنامه به‌خوبی قادر به تفکیک افراد تاب‌آور از غیر تاب‌آور می‌باشد. محمدی و همکاران

1- Connor- Davidson Resilience Scale (CD-RIS)

(۱۳۸۴) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ضریب پایایی این مقیاس را ۰/۸۹ و روایی مقیاس را به روش همبستگی هر گویه با نمره کل مقوله ضریب‌ها بین ۰/۴۱ تا ۰/۶۴ به دست آورد.

پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ: این پرسشنامه به‌عنوان یک ابزار تحقیق معتبر در تحقیقات و کارهای بالینی متعددی مورداستفاده قرار گرفته است؛ و دارای مقیاسی است که نسبت به تغییراتی که در خانواده به وجود می‌آید حساس است. این مقیاس شامل ۴ خرده مقیاس ۳۵ ماده‌ای به‌صورت پنج گزینه‌ای (از نوع لیکرت) است. ضریب آلفای پرسشنامه برای خرده مقیاس‌های رضایت زناشویی، ارتباطات و حل تعارض و تحریف آرمانی به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۰، ۰/۸۴ و ۰/۸۳ است و اعتبار بازآزمایی پرسشنامه برای هر خرده آزمون به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۱، ۰/۹۰ و ۰/۹۲ بوده است (اولسون و اولسون، ۲۰۰۰)؛ و ضریب آلفای پرسشنامه در پژوهش آسوده (۱۳۹۹) با تعداد ۳۶۵ زوج (۷۳۰ نفر) به ترتیب برابر با ۰/۸۶ بوده است. در پژوهش حاضر روایی صوری و محتوای آزمون توسط ۷ نفر از متخصصان روانشناسی مورد تأیید قرار گرفت. همچنین در اجرای ۳۰ نفری، ضرایب پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آمد.

پرسشنامه هوش معنوی: این آزمون در سال ۱۳۸۷ توسط عبدالله زاده با همکاری مهدیه کشمیری و فاطمه عرب احمدی روی دانشجویان دانشگاه پیام نور ساخته و هنجاریابی شده است. ابتدا پرسشنامه مقدماتی ۳۰ سؤالی توسط سازندگان آزمون تدوین گردید و روی ۳۰ نفر از دانشجویان اجرا گردید. پایایی آزمون در مرحله مقدماتی به روش آلفا برابر ۰/۸۷ بود. در تحلیل سؤال به روش لوپ سؤال ۱۲ حذف شد و پرسشنامه نهایی با ۲۹ عبارت تنظیم شد. در مرحله نهایی پرسشنامه روی ۱۱۵ نفر گروه نمونه اجرا شد، پایایی در این مرحله ۰/۸۹ به دست آمد. برای بررسی وایی علاوه بر روایی محتوایی صوری که سؤال‌ها با نظر متخصص‌ها همکاران تأیید شد، از تحلیل عاملی نیز استفاده شد و همبستگی کلیه سؤال‌ها بالای ۰/۳ بود. در این پژوهش، ابتدا پرسشنامه‌ی ذکرشده در نمونه‌ی سی‌نفری به اجرا درآمد که آلفای کرونباخ محاسبه‌شده ۰/۷۹، نشان از پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر می‌باشد.

یافته‌ها

جدول ۱. ضریب همبستگی بین مؤلفه‌های هوش معنوی و رضایت زناشویی

رضایت زناشویی			متغیر پیش‌بین متغیر ملاک
فراوانی	معنی‌داری	ضریب همبستگی	
۲۲۰	۰/۰۰۱	۰/۲۸۱	مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی
۲۲۰	۰/۰۰۱	۰/۳۱۹	مؤلفه زندگی معنوی یا اتکا به هستی درونی

جدول ۱ ضرایب همبستگی متغیر پیش‌بین (مؤلفه‌های هوش معنوی) را با متغیر ملاک رضایت زناشویی نشان می‌دهد. همان‌طور که می‌بینیم مقدار ضریب همبستگی رضایت زناشویی با مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی با $r = 0.281$ و ضریب همبستگی رضایت زناشویی با مؤلفه زندگی معنوی یا اتکا به هستی درونی با $r = 0.319$ به‌دست‌آمده است که با توجه به سطح معنی‌داری (sig) فرض رابطه بین مؤلفه زندگی معنوی یا اتکا به هستی درونی و رضایت زناشویی با ۹۹ درصد اطمینان تأیید می‌شود و با توجه به علامت و مقدار آماره پیرسون جهت رابطه مثبت و شدت رابطه ضعیف ارزیابی می‌شود.

جدول ۲. آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های تاب‌آوری و رضایت زناشویی

رضایت زناشویی			متغیر پیش‌بین متغیر ملاک
فراوانی	معنی‌داری	ضریب همبستگی	
۲۲۰	۰/۰۰۱	۰/۲۷۳	مؤلفه تصور از شایستگی فردی
۲۲۰	۰/۰۰۲	۰/۲۰۶	مؤلفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی
۲۲۰	۰/۰۰۱	۰/۳۵۰	مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن
۲۲۰	۰/۰۰۲	۰/۲۱۲	مؤلفه کنترل
۲۲۰	۰/۰۴۲	۰/۱۳۷	مؤلفه تأثیرات معنوی

در جدول شماره ۲ ضرایب همبستگی بین مؤلفه‌های تاب‌آوری و رضایت زناشویی مشاهده می‌شود، همان‌طور که می‌بینیم مقدار ضریب همبستگی رضایت زناشویی با مؤلفه تصور از شایستگی فردی با $r = 0/273$ ، مقدار ضریب همبستگی مقیاس رضایت زناشویی با مؤلفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی با $r = 0/206$ ، مقدار ضریب همبستگی مقیاس رضایت زناشویی با مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن با $r = 0/350$ و مقدار ضریب همبستگی مقیاس رضایت زناشویی با مؤلفه کنترل با $r = 0/212$ و مقدار ضریب همبستگی مقیاس رضایت زناشویی با مؤلفه تأثیرات معنوی با $r = 0/137$ و به دست آمد بنابراین با توجه سطح معنی‌داری (Sig) محاسبه‌شده که کمتر از ۰/۰۵ است برای هر یک از مؤلفه‌های فوق تمامی رابطه‌های همبستگی فوق معنی‌دار می‌باشند؛ به عبارت دیگر بین تمام مؤلفه‌های تاب‌آوری با مقیاس رضایت زناشویی رابطه معناداری وجود دارد.

با استفاده از معادله رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام به پیش‌بینی متغیر وابسته (رضایت زناشویی) می‌پردازیم. در تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای پیش‌بینی کننده بر اساس اهمیت آن‌ها در تبیین متغیر وابسته، وارد معادله می‌شوند. در رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام تا جایی متغیرها وارد معادله می‌شوند که دیگر کمکی به پیش‌بینی نکنند؛ عدم ورود متغیرهای دیگر به معنای عدم معنی‌داری رابطه با متغیر وابسته نیست، بلکه می‌تواند ناشی از تأثیر همپوشانی متغیرهای مستقل باشد. در جدول شماره ۳ خروجی رگرسیون گام‌به‌گام آمده است همان‌طور که مشاهده می‌شود همه مؤلفه‌های هوش معنوی و تاب‌آوری وارد معادله شدند که در نهایت پس از کنترل تعدیل اثر همپوشانی متغیرها دو متغیر جهت پیش‌بینی متغیر نمره رضایت زناشویی در معادله باقی‌مانده‌اند.

جدول ۳. رگرسیون خطی گام‌به‌گام برای پیش‌بینی رضایت زناشویی مؤلفه‌های هوش معنوی و مؤلفه‌های تاب‌آوری

متغیرهای پیش‌بین	B	Beta	T	Sig	R	R ²	F	sig
مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن	۲/۹۲۱	۰/۲۸۱	۴/۱۳۲	۰/۰۰۰	۰/۳۸۱	۰/۱۴۵	۱۸/۳۶۳	۰/۰۰۰
مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی	۰/۹۱۲	۰/۱۷۲	۲/۵۳۷	۰/۰۱۲				
زندگی معنوی یا اتکا به هستی درونی	۰/۳۸۱	۰/۰۹۶	۱/۰۰۱	۰/۳۱۸				
تصور از شایستگی فردی	۰/۶۶۶	۰/۰۳۹	۰/۴۲۶	۰/۶۴۴				
اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی	-۰/۲۷۹	-۰/۰۱۸	-۰/۲۲۶	۰/۸۲۱				
زیرمقیاس کنترل	-۱/۱۵۹	-۰/۰۵۳	-۰/۶۴۶	۰/۵۱۹				
تأثیرات معنوی	-۱/۹۰۶	-۰/۰۹۹	-۱/۳۲۰	۰/۱۸۸				

در جدول رگرسیون گام‌به‌گام از پنج مؤلفه تاب‌آوری و دو مؤلفه هوش معنوی وارد شده در معادله رگرسیون تنها دو مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن (زیرمقیاس تاب‌آوری) و مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی (زیرمقیاس هوش معنوی) به عنوان پیش‌بینی کننده رضایت زناشویی در معادله رگرسیون باقی‌مانده‌اند. همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، در تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام طی گام نهایی دو مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن و مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی برای

پیش‌بینی مقیاس رضایت زناشویی در معادله رگرسیون باقی‌مانده‌اند. به ترتیب مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن با ضریب $0/281$ ، مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی $0/172$ ، توان پیش‌بینی معناداری برای مقیاس رضایت زناشویی داشته‌اند ($sig < 0/05$). سایر مؤلفه‌های (زندگی معنوی یا اتکا به هستی درونی، تصور از شایستگی فردی، زیرمقیاس اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی، زیرمقیاس کنترل و تأثیرات معنوی) sig آزمون t آن‌ها بزرگ‌تر از $0/05$ به‌دست‌آمده است بنابراین در معادل رگرسیون باقی نمی‌مانند و از معادله رگرسیون حذف می‌شوند. البته لازم به ذکر است که عدم ورود این متغیرها به معنای عدم معنی‌داری رابطه با متغیر رضایت زناشویی نیست، بلکه می‌تواند ناشی از تأثیر همپوشانی متغیرهای مستقل باشد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود مقدار ضریب همبستگی ($0/381$) نشان می‌دهد بین متغیرهای مستقل (مؤلفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن و مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی) و متغیر وابسته رضایت زناشویی همبستگی در حد متوسط وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعیین ($0/142 = R^2$) نشان می‌دهد که $14/2$ درصد کل تغییرات نمره رضایت زناشویی در بین جمعیت مورد مطالعه وابسته به این دو مؤلفه می‌باشد؛ به عبارت دیگر این مؤلفه‌ها در مجموع 14 درصد واریانس متغیر رضایت زناشویی را پیش‌بینی می‌کنند. با توجه به سطح معنی‌داری آزمون $F(18/363)$ در سطح خطای کوچک‌تر از $0/01$ می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی تحقیق که مرکب از این دو مؤلفه و یک متغیر وابسته رضایت زناشویی است، مدل خوبی بوده و مجموعه متغیرهای مستقل قادرند تغییرات متغیر رضایت زناشویی را تبیین کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین مؤلفه‌های هوش معنوی و رضایت زناشویی رابطه‌ی معناداری وجود دارد، با توجه به سطح معنی‌داری رابطه بین مؤلفه درک و ارتباط با سرچشمه هستی و رضایت زناشویی با 99 درصد اطمینان تأیید می‌شود و با توجه به علامت و مقدار آماره پیرسون جهت رابطه مثبت و شدت رابطه ضعیف ارزیابی می‌شود. همچنین نتایج نشان داد بین رضایت زناشویی با مؤلفه زندگی معنوی یا اتکا به هستی درونی با توجه به سطح معنی‌داری رابطه معنی‌داری وجود دارد و با 99 درصد اطمینان تأیید می‌شود و با توجه به علامت و مقدار آماره پیرسون جهت رابطه مثبت و شدت رابطه ضعیف ارزیابی می‌شود. یافته‌های به‌دست‌آمده با نتایج پژوهش‌های یانکر، شنابلر و دهان (2012)، فابریکاتور، هندل و هنزل (2000) و پژوهش استارکس و هوگای (2003) همسوست. همچنین این نتایج با نتایج حاصل از پژوهش‌های منجری و همکاران (1390)، رضایی و همکاران (1389)، آلکس و همکاران (2011)، دماریس و همکاران (2010) همخوان می‌باشد. در تبیین یافته‌های به‌دست‌آمده می‌توان به دیدگاه کارلسون واریکسون (2002) اشاره کرد که اعتقاد دارند معنویت به‌عنوان تأمین‌کننده حمایت اجتماعی و خانوادگی عمل می‌کند و به‌عنوان یک منبع احتمالی برای بهبود، در هنگام آشفتگی خانواده است و مؤلفه‌های اخلاقی به‌عنوان عامل تثبیت‌کننده مهم خانواده‌ها در دشواری‌ها عمل می‌کنند. در این راستا، رامسای و همکاران (2019) نیز بیان می‌کنند افرادی که ارتباط و هدایت بیشتری از یک قدرت بالاتر را تجربه می‌کنند، یعنی افرادی که دارای درگیری مذهبی و معنوی بالایی هستند، تمایل دارند که ارزیابی مثبت‌تری از زندگی خود داشته باشند. احساس ارتباط با یک قدرت بالاتر، با دیگران و به‌طور کلی با زندگی، یک روش مؤثر برای حفظ ارزیابی مثبت از زندگی با وجود تمام شرایط منفی احتمالی برای فرد است (لیم و پوتنام، 2010) با توجه به موارد اشاره‌شده، می‌توان استنباط کرد که

افراد دارای هوش معنوی بالا تمایل بیشتری به تمرکز بر روابط شخصی و خود با یک موجود برتر و با دیگران دارند و با تمرکز بر جست‌وجوی حقیقت به‌عنوان یک اصل زندگی شخصی افراد معنوی تمایل دارند معنا و هدفی را در زندگی پیدا کنند و در نتیجه این نگرش به‌عنوان عامل حمایتی یا حائلی می‌تواند از طریق امید، قدرت و معنی بخشیدن به زندگی عوامل استرس‌زای زندگی را کاهش دهد و بدین ترتیب می‌توان از این تبیین صمیمی برای ارتباط هوش معنوی با رضایت زناشویی در زوجین استفاده کرد. همچنین می‌توان گفت جامعه کنونی امروزه به مسائل فرهنگی و اجتماعی و سیاسی نگاهی با رویکرد دینی دارد و با توجه به اینکه دین‌مداری از اصول اولیه جامعه است، پس آیتم‌های مرتبط با رویکردهای دینی می‌تواند نقش مستقیمی در زندگی روزمره افراد جامعه داشته باشد. به‌خصوص که این نقش در زندگی خانوادگی بسیار پررنگ‌تر به نظر می‌رسد. همچنین در شهرهایی از کشور به علت وجود بارگاه‌های معصومین نقش دینی در همه حوزه‌ها به چشم می‌آید. یکی از این آیتم‌ها هوش معنوی است که از دیدگاه بسیاری از صاحب‌نظران این حوزه از زیرمجموعه‌های دین به حساب می‌آید. لذا این مدل از هوش، یعنی هوش معنوی نیز پیش‌کننده خوبی برای رضایت زناشویی است. همانطور که یافته‌ها نیز نشان داد درک ارتباط با سرچشمه هستی یکی از مؤلفه‌های هوش معنوی است که به‌خوبی قادر به پیش‌بینی رضایت زناشویی است. همچنین بخش دیگر نتایج نشان داد که بین مؤلفه‌های تاب‌آوری و رضایت زناشویی رابطه معنی‌داری وجود دارد بنابراین با توجه سطح معنی‌داری محاسبه‌شده برای هر یک از مؤلفه‌های فوق تمامی رابطه‌های همبستگی فوق معنی‌دار می‌باشند؛ به عبارت دیگر بین تمام مؤلفه‌های تاب‌آوری با مقیاس رضایت زناشویی رابطه معناداری وجود دارد؛ و از آنجاکه علامت ضریب r برای همه مؤلفه‌ها مثبت است نشان می‌دهد که جهت رابطه نیز مثبت است؛ و از آنجاکه مقدار ضریب همبستگی همه مؤلفه‌ها کمتر از $0/35$ به دست آمده است بنابراین رابطه بین همه مؤلفه‌های تاب‌آوری با رضایت زناشویی ضعیف ارزیابی می‌شود. در تبیین این نتایج می‌توان گفت احساس شایستگی موجب تقویت اعتماد به نفس فرد و افزایش تلاش برای تغییر و بهبود شرایط می‌شود. این احساس موجب می‌شود فرد دانش ضمنی و تجارب خود را ارزشمند بداند و تلاش کند تا از آن برای ارتقای عملکرد خود استفاده کند. همچنین باعث می‌شود فرد باور داشته باشد دانش و تجربه ارزشمندی برای یاددادن به دیگران در اختیار دارد (پرزفونتر و همکاران، ۲۰۱۹). احساس شایستگی فردی موجب می‌شود این افراد در هر کاری بیشترین تلاش را بکنند بدون اینکه به نتیجه فکر کنند معتقدند به رغم وجود موانع می‌توانند به اهداف خود دست یابند. حتی در اوضاع ناامیدکننده مأیوس نمی‌شوند و اگر شکست بخورند، به راحتی دلسرد نمی‌شوند در زمان درگیری با چالش‌ها و مشکلات زندگی خود را فردی توانا می‌دانند و چالش‌های زندگی را دوست دارند بدون در نظر گرفتن موانع پیش رو، برای رسیدن به هدفم تلاش می‌کنند و به خاطر پیشرفت‌های خود بر خود می‌بالند (کانور و دیویدسون، ۲۰۰۳).

منابع

- ابراهیمی، جعفر؛ صالحی، فرزانه؛ بررسی مقایسه‌ای میزان رضایت از زندگی زنان شاغل و خانه‌دار، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی، ۴(۱۳)، ۴۷-۶۰.
- آج‌السون، دیوید، کی‌السون، امی. (۲۰۰۰). توانمند سازی روابط همسران (ترجمه کامران جعفری نژاد، منصوره اردشیر زاده) انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

- امینی، فهمیمه؛ فرح بخش، کیومرث؛ نیکوزاده کردمیرزا، عزت الله (۱۳۸۹). بررسی مقفایسه ای بین رضایت از زندگی، تاب‌آوری و فرسودگی شغلی پرستاران بخش های ویژه و سایر بخش ها، فصلنامه مدیریت پرستاری، سال اول، (۴)، ۱۰-۱.
- اولیاء، نرگس؛ فاتحی زاده، مریم؛ بهرامی، فاطمه (۱۳۸۷). تاثیر آموزش برنامه غنی سازی بر افزایش رضایتمندی زناشویی زوج ها، اندیشه های نوین تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهرا (س)، ۴ (۱ و ۲)، ۳۰-۹.
- ایمان، محمد تقی؛ یادعلی جمالویی، زهرا؛ زهری، محسن (۱۳۹۱). بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و رضایتمندی زناشویی، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر، ۶ (۱۷)، ۳۲-۱.
- بخشایش، علیرضا، پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس هوش هیجانی و هوش معنوی زوجین، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، ۵ (۲)، ۱۵-۲۵.
- بشارت، محمد علی؛ و شالچی، بهزاد. (۱۳۸۶). سبک های دل بستگی و مقابله با تنیدگی. فصلنامه روان شناسان ایرانی، ۳ (۱۱)، ۲۳۵-۲۲۵.
- پسندیده، عباس. (۱۳۹۱). رضایت زناشویی؛ بررسی عوامل موفقیت زندگی زناشویی از دیدگاه اسلام. انتشارات: اداره کل روابط عمومی و امور بین الملل سازمان بهزیستی کشور.
- پور کرم، حبیب؛ صفری، رضا. (۱۳۹۰). راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی. تهران نشر لویه.
- حسین پور، داود؛ علیزاده، حسین؛ تاثیر سرمایه روانشناختی بر پذیرش دورکاری، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، ۲۲ (۹۶)، ۹۵-۱۱۹.
- حسین دوخت، آرزو؛ فتحی آشتیانی، علی؛ تقی زاده، محمد احسان (۱۳۹۲). رابطه هوش معنوی و بهزیستی معنوی با کیفیت زندگی و رضایت زناشویی زنان و مردان شهرستان مراغه، فصلنامه روان‌شناسی و دین، ۶ (۲)، ۷۴-۵۷.
- حیرت، عاطفه؛ فاتحی زاده، مریم السادات؛ احمدی، سید احمد؛ اعتمادی، عذری؛ بهرامی؛ فاطمه. (۱۳۹۳). نقش ابعاد سبک زندگی زوجی در پیش‌بینی سازگاری زناشویی، فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، ۵ (۲)، ۳۳-۳۹.
- خدابخشی کولایی، آناهیتا؛ حیدری، صدیقه؛ خوش کنش، ابوالقاسم؛ حیدری، محمود (۱۳۹۲). ارتباط هوش معنوی با تاب‌آوری در برابر استرس و ترجیح روش زایمان در بین زنان باردار، مجله زنان مامایی و نازایی ایران، ۱۶ (۵۸)، ۸-۱۵.
- خلعتبری، جواد؛ بهاری، صونا (۱۳۸۹). ارتباط بین تاب‌آوری و رضایت از زندگی، روانشناسی تربیتی، ۱ (۲)، ۹۰-۱۰۶.
- دهکردی، علی اکبر؛ رابطه بین عملکرد جنسی زنان و رضایت زناشویی، مجله علوم رفتاری، ۴ (۲۰۶-۱۹۹).
- رحیم پور، فرزانه؛ صالحی، سید یوسف؛ حسینیان، سیمین؛ عباسی، محبوبه (۱۳۹۲). تبیین رضایت زناشویی بر اساس هوش معنوی و طرحواره ناسازگار اولیه، فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی، ۴ (۳)، ۷۷-۹۰.
- رحیمی پور، محسن؛ کرمی، اسحق (۱۳۹۳). نقش واسطه گری هوش هیجانی با بهزیستی روانشناختی و رضایت از زندگی در سالمندان شهرستان مهریز یزد، نشریه توانبخشی، ۳ (۳)، ۷۲-۸۱.
- رضایی، جواد و دیگران (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین رضایت زناشویی و گرایش های معنوی در زوجین دانشجوی دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۸.
- اولین کنگره بین المللی و دومین کنگره ملی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه.
- روحانی، عباس؛ معنوی پور؛ داود (۱۳۸۷). رابطه عمل به باورهای دینی با شادکامی و رضایت زناشویی. دانش و پژوهش در روان‌شناسی، ۳۵ (۲۰۶-۱۸۹).

- ساغروانی، سیما. (۱۳۸۸). هوش معنوی؛ بعد ناشناخته بشر. انتشارات آهنگ و قلم.
- ساموئل، گلدینگ. (۲۰۱۱). خانواده درمانی، تاریخچه، نظریه و کاربرد؛ ترجمه عزیز الله تاجیک اسماعیلی و محسن رسولی ۱۳۸۴. انتشارات تزکیه با همکاری انتشارات آزما.
- سلیمانیان، علی (۱۳۷۳). بررسی تاثیر تفکرات غیر منطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- سهرابی، فرامرز (۱۳۸۷). مبانی هوش معنوی، فصلنامه سلامت روان، ۱، ۳۰-۲۳.
- صدیقی ارفع، فریبرز؛ یزدخواستی، علی؛ نادری راوندی، مریم (۱۳۹۳). پیش‌بینی پذیرش میزان تاب‌آوری بر اساس هوش معنوی در دانشجویان و دین پژوهان، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۴(۳)، ۲۸-۳۶.
- صدیقی، اکرم؛ صفر بیگی، شهناز؛ محبی، سیامک؛ شاه سیاه، مرضیه (۱۳۹۳)، بررسی رابطه جهت گیری مذهبی با سازگاری زناشویی زوجین، مجله ی دین و سلامت، ۲(۱)، ۴۹-۵۶.
- صیدی سارویی، محمد؛ فرهنگ، صدف؛ امینی، مرضیه. (۱۳۹۲). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و ویژگی شخصیتی با بهزیستی روانشناختی با واسطه گری تاب‌آوری در بیماران ام.اس، روش و مدل‌های روانشناختی، ۳(۱۱)، ۳۸-۱۷.
- عبادت پور، بهناز؛ نوابی نژاد، شکوه؛ شفیع آبادی، قاسم؛ فلسفی نژاد، محمد رضا (۱۳۹۲). نقش واسطه ای کارکردهای خانواده برای تاب‌آوری فردی و باورهای معنوی و دلدزدگی زناشویی، نشریه روش ها و مدل‌های روانشناختی، ۳(۱۳)، ۱-۱۱.
- عبدالله زاده، حسن، باقر پور، معصومه، بوژ مهرانی، معصومه، لطفی محدثه. (۱۳۸۸). هوش معنوی (مفاهیم، سنجش و کاربردهای آن)، انتشارات روانسنجی.
- عزیزاده، حمید. (۱۳۹۲). تاب‌آوری روانشناختی (بهزیستی روانی و اختلال های رفتاری)، انتشارات ارسباران.
- غبار بناب، باقر، سلیمانی، لیلا، نوری مقدم، ثنا. (۱۳۸۶). هوش معنوی. فصلنامه علمی-پژوهشی اندیشه نوین دینی، ۳(۱۰)، ۱۴۷-۱۲۵.
- فیروزبخت، مهرداد. (۱۳۸۳). آلبرت آلیس: پنجاه سال رفتار درمانی عقلانی هیجانی، تهران: نشر دانژه.
- قربان زاده، لیلا. (۱۳۹۱). تاثیر هوش معنوی بر عملکرد کارکنان در سازمان. پایگاه مقالات علمی مدیریت.
- قره چاهی، مریم؛ بررسی رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی در زنان و مردان در شرف طلاق و سازگار (۱۳۹۲). فصلنامه ی علمی-پژوهشی زن و جامعه، ۴(۱۳)، ۱-۱۰.
- کار، آلن (بی تا). روان‌شناسی مثبت؛ علم شادمانی و نیرومندی های انسان. (ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، ۱۳۸۵). تهران: انتشارات سخن.
- کجیاف، م.؛ آقایی، ا.؛ و کاویانی، ر. (۱۳۸۳). «بررسی رابطه بین رضایت زناشویی والدین و بروز اختلالات رفتاری دختران»، فصلنامه مطالعات زنان، ۱، ۱۴۸-۱۲۳.
- کریمی روزه، لیلا. (۱۳۹۴). بررسی رابطه هوش معنوی و شادکامی بر رضایت زناشویی دانشجویان متأهل دانشگاه پیام نور قم، پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی از دانشگاه پیام نور قم در رشته علوم تربیتی.
- کشمیری، مهدیه؛ عرب احمدی، فاطمه (۱۳۸۷). هنجاریابی مقدماتی آزمون هوش معنوی در دانشجویان دانشگاه منابع طبیعی گرگان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور مرکز بهشهر.

- کلارک، آلیسون، کرنلیا برنتانو، استوارت. (۲۰۰۶). طلاق، علل و پیامدها، (مترجمان: دکتر سعید صادقی، مجتبی ناجی، محمود محمد زاده، دکتر نفیسه کریمیان)، انتشارات پیغام دانش.
- کوری، جرال. (۲۰۰۵). نظریه و کاربری مشاوره و روان درمانی (ترجمه یحیی سید محمدی، ۱۳۸۵)، ویرایش هفتم. تهران: نشر ارسباران.
- گود، نانس. (۱۳۸۴). زندگی با همسر کج مدار: راهنمای سازگاری زناشویی برای زنان، (مترجم فروزنده داور پناه)، انتشارات جوانه رشد.
- مثقالی، شیوا؛ آقایی، اصغر؛ قربانی، مریم (۱۳۹۳). هم‌وابستگی و رضایت زناشویی زنان متأهل و عادی و در شرف طلاق، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۵(۴)، ۴-۱۶.
- مجیدی، محمد (۱۳۹۴). مقایسه خطر پذیری، تاب‌آوری و مهارت‌های مقابله‌ای در کودکان خیابانی و عادی شهر قم، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی - واحد ساوه.
- محسنی، نیک چهره. (۱۳۸۳). نظریه‌ها در روان‌شناسی رشد؛ شناخت، شناخت اجتماعی، شناخت و عواطف، تهران: پردیس.
- محمود زاده، اعظم؛ حسینیان، سیمین؛ احمدی، احمد؛ فاتحی زاده، مریم (۱۳۹۲). بررسی تأثیر زوج درمانی اسلامی بر رضایت زناشویی زوجین شهر اصفهان، مطالعات زن و خانواده، ۱(۲)، ۸۸-۹۴.
- مشیریان فراخی، سید محمد مهدی، اصغری ابراهیم آباد، محمد جواد، مشیریان فراخی، سیده مریم، رزاقی کاشانی، شمیم، توکلی، حامد (۱۳۹۵). ارتباط نگرش مذهبی با میزان رضایت زناشویی، سلامت روان‌شناختی و تاب‌آوری در کارمندان زندان، مجله‌ی پژوهش در دین و سلامت، ۲(۲)، ۲۴-۳۳.
- منجری، فرزانه و دیگران (۱۳۹۰). بررسی اثر ارتباط اسلامی و نگرش‌های مذهبی بر بهبود رضایت زناشویی. تحقیقات علوم رفتاری، ۱۰(۱)، ۳۰-۳۷.
- منجری، فرزانه؛ شفیع آبادی، عبدالله؛ سودائی، منصور (۱۳۹۱). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی با رویکرد اسلامی بر رضایتمندی زناشویی زوج‌ها، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۳(۱)، ۱۹-۲۹.
- موسوی مقدم، سید رحمت‌الله؛ اسماعیل چگنی، مه‌ری؛ اشرفی حافظ؛ اصغری (۱۳۹۴). بررسی رابطه‌ی سلامت معنوی و رضایت زناشویی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، مجله‌ی پژوهش در دین و سلامت، ۱(۲)، ۳۳-۴۲.
- نصیری، حبیب‌الله. جوکار، بهرام (۱۳۸۷). معناداری زندگی، امید، رضایت از زندگی و سلامت روان در زنان. مجله‌ی پژوهش زنان، ۶(۲)، ۱۵۷-۱۶۶.

- Alex, M., & et al, (2011). Marital happiness as the function of spiritual intelligence. International Multidisciplinary Research journal, 1(9), 6-7.
- Alvord, C. B., Bogar, C. B., Hulse-Killacky, D. (2006). Resiliency Determinants and resiliency processes among female adult survivors of childhood sexual abuse, Journal of Counseling & Development, 84(3), 318-327.
- Amram, Y. (2009). The Contribution of Emotional and Spiritual Intelligences To Effective Business Leadership. Doctoral Dissertation, Institute of Transpersonal Psychology, California, Palo Alto.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. American Psychologist, 37, 747-755.
- Boos, P. (2002). Family Stress Management: A Contextual Approach. 2nd ed. London: Sage Publication.
- Botha, F., Booysen, F. (2014). Family Functioning and Life Satisfaction and Happiness in South African Households. Social Indicators Research, 119(1), 82-163.

- Bovier-Brown, R. S. (2002). An evaluation of the teacher resiliency training program in a Midwestern suburban school district. Unpublished dissertation, Saint Louis University.
- Chen, Z. et al. (2007). The role of personalities in marital adjustment of Japanese couples. *Journal of social behavioral and personality*, 4(35), 561-572.
- Connor, K. M. & Zhang, W. (2006). Resiliency: Determinants, measurement, and treatment responsiveness. *CNG Spectrums*, 11, 5-12.
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. T. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Journal of depression and anxiety*, 18, 76-82.
- Demaris, A., & et al. (2010). Satisfaction of Marriage and general religiousness as buffers of the effects of marital inequity. *J fam issues*, 37(10), 1255-78.
- Deveson A. (2004). Resilience: rising above adversity. Keynote address. Department of Veteran Affairs National Rehabilitation Conference.
- Dunn, D. (1944). Resilience reintegration of married women with dependent children: unemployed and employed. Unpublished dissertation. University of Utah, Salt lake City.
- Emmons, R. A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern, *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10(1), 3-26.
- Fabricator, A., Handle, P., & Fenzel, M. (2000). Personal spirituality as a moderator between stressors and subjective well-being. *Journal of Psychology & Theology*, 28(3), 221-228.
- Ferasat Z. (2002). The study and comparing source of control and marital satisfaction among working and housekeeper women. (Persian). Master of art dissertation. Tarbiyat Moallem University of Tehran.
- Freiberg, H.I. (1994). Understanding resilience: Implication for inner-city School and their near and far communities. In M. Wang & E. Gordon (Eds), *Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Gain, M. and Purohit, P. (2006). Spiritual intelligence Acontemporary concern with rigard to living status of the senior citizens *journal of theIndian Academy of Applied psychology*, 32(3), 227-233.
- Gillespite, B. M. (2007). The predictors of resilience in operating room nurses. Unpublished Dissertation, Griffith University.
- Greef, A. P. & Loubser, K. (2008). Spirituality as a resiliency Quality in Xhose-speaking Families in South Africa. *Juurnal of Religion and Health*, 47, 288-301.
- Hamid, N., Keikhosravani, M., Babamiri, M., & Dehghani, M. (2012). The relationship between mental health, spiritual intelligence with resiliency in student of Kermanshah University of Medical Sciences. *Jentashapir Journal*, 3(2), 331-338.
- Hamill, S. K. (2003). Resilience and self-efficacy: the importance of efficacy beliefs and coping mechanisms in resilient adolescents. *Colgate University Journal of the Sciences*, 35, 115-146.
- Heaton, T. B. & Pratt, E.L. (2004). The effects of religious homogamy on marital satisfaction and stability, *Journal of family Issues*, 11(2), 191-207.
- Hunler, Q. S., Gencoz, I. I. (2005). The effect of religiousness on marital satisfaction: Testing the mediator role of marital problem solving between religiousness and marital satisfaction, *Contemporary Family Therapy*, 27(1), 723-736.
- Huston, T.L., & Melz, H. (2004). The case for (promoting) marriage: The devil is in the details. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 958-943.
- Jennings, D. A. (2002). The effects of resilience training in physical activity participation jop satisfaction. And protective factors among nonmanagerial females at the worksite. Unpublished dissertation. University of Utah, Salt lake City.

- Johenson, K. L. (1998). Measuring the spirit and spiritual attributes of resiliency. Unpublished dissertation, University of Utah, Salt lake City.
- Keller, H. (2003). A measurable model of resilience. Unpublished Doctoral dissertation. Sent on Hall University.
- Keshavarzi, S., & Yousefi, F. (2012). The Relationship between Emotional Intelligence, Spiritual Intelligence and Resilience. *Journal of Psychology*, 16(3), 299-318.
- King, D. B. (2008). Rethinking claims of spiritual intelligence: A definition, model, and measure. Master of science dissertation, Trent university, Canada, Ontario.
- Legere, T. E (1984). Spirituality for Today. Studies in Formative Spirituality, Pittsburgh, PA: Duquesne University.
- Lemay, R., & Ghazal, H. (2001). Resilience and positive psychology: Finding hope: *Child & Family*, 5(1), 10-21.
- Luthans, F., Vogelgesang, G., Lester, P.B. (2006). Developing the Psychological Capital of Resiliency, *Human Resource Development Review*, 5, 1.
- Luthar, S.S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71, 543-562.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychology*, 56, 227-238.
- Masten, A.S., Best, K. & Garmzy, N. (1990). Resilience and development: contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2, 425-444.
- Mcsherry, W., P. Draper & D. Kendrick. (2002). The construct validity of a rating scale designed to assess spirituality and spiritual care, *International Journal of Nursing Studies*, 39(7), 723-734.
- McBrien, R. J. (1993). Laughing together: Humor as encouragement in couples *Journal of Individual Psychology*, 49(3), 419-427.
- McGrath, H. (2000). The Bounce Back! Resilience program: A pilot study. Paper presented at the American Educational research association annual conference, New Orleans, April 24th-28th.
- Miller, D., & Daniel, B. (2007). Competent to cope, worthy of happiness? How the duality of self-esteem can inform a resilience-based classroom environment. *Journal of School psychology*, 28(5), 605-622.
- Montesi, J.L., Conner, B.T., Gordon, E.A., Fauber, R.L., Kim, K.H., Heimberg, R.G. (2013). On the relationship among social anxiety, intimacy, sexual communication, and sexual satisfaction in young couples. *Archives of sexual behavior*, 42(1), 81-91.
- Nasel, D.D. (2004). Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age/individualistic Spirituality. Doctoral Dissertation, University of South Australia, Australia.
- Newman, R. (2003). Providing direction on the road to resilience. *Behavioral Health Management*, 23(4), 42-48.
- Noble, K. D. (2001). *Riding the windhorse: Spiritual intelligence and the growth of the self*. New Jersey: Hampton Press.
- Pagnani, J. A. (2001). Optimizing resiliency in children divorce. Unpublished Doctoral Dissertation, Antioch New England Graduate School.
- Polk, L. (1997). Toward a middle-range theory of resilience. *Journal of Advances in nursing science*, 19(3), 1-13.

- Rice, M. (1997). The Effects of a structured hardiness training intervention program for stress on university women. Unpublished Doctoral dissertation. Brigham young university.
- Richardson, G. E. (2002). Metatheory Of resilience and resiliency. *Journal of Clinical psychology*, 58(3), 307-321.
- Rogers, C.R. (1961). *On Becoming a Person: A Therapists View on Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57, 316-331.
- Shamsaei, M.M., Nickkhah, H.R., & Jadidi, M. (2007). The role of identity and emotional intelligence in marital satisfaction. *Journal of Applied Psychology*, 1(2), 57-67.
- Starks, S., & Hughey, A. M. (2003). African American women at midlife: The relationship between spirituality and life satisfaction. *Journal of African American Women*, 18(2), 133-147.
- Tedeschi, R. G. Kilmer, R. P. (2006). Assessing strengths, resilience, and growth to guide clinical interventions, *Journal of Professional Psychology: research and practice*, 36, 230-237.
- Tusaie, K., & Patterson, K. (2006). Relationships among trait, situational, and comparative optimism: Clarifying for theoretically consistent and evidence-based intervention to maximise resilience. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20(3), 144-150.
- Vaughan, F. (2002). What is spiritual intelligence?. *Journal of Humanistic Psychology*, 42(2), 16-33.
- Wagnild, G., & Young, H. (1993). Developmental and psychometric evaluation of the resilience scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2), 165-178.
- Walker, R. J. (1996). Resilience reintegration of adult children of perceived alcoholic parents. Unpublished Doctoral dissertation. University of Utah, salt lake City.
- Walsh, F. (2006). *Strengthening Family Resilience*. New York: The Guilford Press.
- Werner, E. E., Smith, R. S. (2001). *Journeys from childhood to midlife: Risk, resilience and recovery*. Ithaca: Cornell University Press.
- Werner, E.E. (1993). Risk and resilience in individuals with learning Disabilities: lesson learned from the Kauai longitudinal study. *Journal of learning Disabilities research and practice*, 8(1), 28-34.
- Winch, R. (1974). *Selected studies in marriage and the family*. New York: Holt Rinehart and Winston, 417-411.
- Yonker, J.E., Schnabelrauch, C.H.A., & Dehaan, L.G. (2012). The relationship between spirituality and religiosity on psychological outcomes in adolescents and emerging adults: A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 35, 299-314.
- Zika, S. & Chamberlain, K. (1987). Relation of hassles and personality to subjective well-being. *Journal of personality and Social Psychology*, 53, 155-162.
- Ziv, A., & Gadish, O. (1990). Humor and giftedness. *Journal for Education of the gifted*, 13, 332-345.
- Zohar, D., & Marshall, I. (2000). *SQ: Connecting with our spiritual intelligence*, New York: Bloomsbury.